

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
ATHANASIOS RANTOS IŠVADA,
pateikta 2021 m. spalio 28 d.¹

Byla C-267/20

**AB Volvo,
DAF TRUCKS NV
prieš
RM**

(*Audiencia Provincial – León* (Leono provincijos teismas, Ispanija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – SESV 101 straipsnis – Direktyva 2014/104/ES – Pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo – Nacionalinė taisyklė, pagal kurią taikymas atgaline data skaičiuojamas nuo sankcijos, o ne ieškinio pareiškimo datos – Deliktinės atsakomybės senaties terminas – Patirtos žalos dydžio nustatymas – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai“

I. Įžanga

1. Ši byla – tai vienas iš atvejų, kai nacionaliniai teismai pateikia Teisingumo Teismui prašymus priimti prejudicinį sprendimą dėl Direktyvos 2014/104/ES², susijusios su ieškiniiais, kuriais prašoma atlyginti konkurencijos teisės nuostatų pažeidimais padarytą žalą, išaiškinimo.
2. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su SESV 101 straipsnio ir Direktyvos 2014/104 10, 17 straipsnių ir 22 straipsnio išaiškinimu.
3. Prašymas pateiktas nagrinėjant AB Volvo ir *DAF Trucks NV* (toliau – atsakovės) ginčą su RM (toliau – ieškovas) dėl pastarojo pareikšto ieškinio prašant atlyginti žalą, patirtą dėl Europos Komisijos konstatuoto SESV 101 straipsnio pažeidimo, kurį padarė kelios įmonės, tarp jų – ir atsakovės.

¹ Originalo kalba: prancūzų.

² 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo (OL L 349, 2014, p. 1).

4. Šioje byloje Teisingumo Teismas turės patikslinti Direktyvos 2014/104 taikymo *ratione temporis* sritį – šios užduoties pirmą kartą buvo imtasi sprendimuose *Cogeco Communications*³ ir *Skanska Industrial Solutions ir kt.*⁴. Taigi atsakymai, kuriuos Teisingumo Teismas pateiks prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui šioje byloje, gali turėti įtakos šiuo metu Sąjungos teismuose nagrinėjamos bylos, kuriose kyla šios direktyvos nuostatų taikymo *ratione temporis* klausimas, be kita ko, nagrinėjant ieškinius dėl žalos atlyginimo, susijusius su faktinėmis aplinkybėmis, kurios susiklostė iki minėtos direktyvos įsigaliojimo.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Reglamentas (EB) Nr. 1/2003

5. Reglamento (EB) Nr. 1/2003⁵ 25 straipsnio 2 dalyje numatyta:

„Skaiciuojama [Senaties terminas skaičiuojamas] nuo dienos, kurią padarytas pažeidimas. Tačiau tęstinių ar pakartotinių pažeidimų atvejais skaičiuoti pradedama nuo dienos, kurią pažeidimas baigiasi.“

6. Šio reglamento 30 straipsnyje „Sprendimų skelbimas“ nurodyta:

„1. Komisija skelbia visus savo sprendimus, priimtus pagal 7–10, 23 ir 24 straipsnius.

2. Skelbiant nurodomi šalių pavadinimai ir pagrindinis sprendimo turinys, įskaitant visas skirtas nuobaudas. Skelbiant atsižvelgiama į teisėtą įmonių interesą apsaugoti savo verslo paslaptis.“

2. Direktyva 2014/104

7. Direktyvos 2014/104 10 straipsnyje „Senaties terminai“ nurodyta:

„1. Valstybės narės pagal šį straipsnį nustato taisykles, taikomas senaties terminams pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo. Šiomis taisyklėmis nustatoma senaties termino pradžia, tokio termino trukmė ir aplinkybės, kurioms esant jis nutraukiamas arba sustabdomas.

2. Senaties terminai neprasideda konkurencijos teisės pažeidimo vykdymui nepasibaigus ir anksčiau nei ieškovas sužino arba pagrįstai galima manyti, kad jis žino apie:

a) šį elgesį ir tai, kad juo padaromas konkurencijos teisės pažeidimas;

b) faktą, kad dėl šio konkurencijos teisės pažeidimo jis patyrė žalą, ir

³ 2019 m. kovo 28 d. sprendimas (C-637/17, (toliau – Sprendimas *Cogeco*) EU:C:2019:263).

⁴ 2019 m. kovo 14 d. sprendimas (C-724/17, EU:C:2019:204).

⁵ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų [SESV 101 ir 102] straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205).

c) pažeidėjo tapatybę.

3. Valstybės narės užtikrina, kad senaties terminai pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo būtų bent penkeri metai.

4. Valstybės narės užtikrina, kad senaties terminas būtų sustabdytas arba, priklausomai nuo nacionalinės teisės, nutrauktas, jei konkurencijos institucija imasi veiksmų, kad pradėtų tyrimą arba bylos nagrinėjimą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, su kuriuo susijęs ieškinys dėl žalos atlyginimo. Sustabdymas nutraukiamas ne anksčiau kaip praėjus vieneriems metams po to, kai priimtas sprendimas dėl pažeidimo tapo galutinis arba bylos nagrinėjimas buvo baigtas kitu būdu.“

8. Šios direktyvos 17 straipsnyje „Žalos dydžio nustatymas“ numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad nei dėl pareigos įrodyti, nei dėl įrodinėjimo standarto nustatant žalos dydį netaptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku pasinaudoti teise į žalos atlyginimą. Valstybės narės užtikrina, kad nacionaliniai teismai būtų pagal nacionalines procedūras įgalinti apytikriai nustatyti žalos dydį, jeigu nustatoma, kad ieškovas patyrė žalą, bet remiantis turimais įrodymais praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį.

2. Daroma prezumpcija, kad karteliniiais pažeidimais daroma žala. Pažeidėjas turi turėti teisę ginčyti tą prezumpciją.

3. Valstybės narės užtikrina, kad nagrinėjant bylą, susijusią su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, nacionalinė konkurencijos institucija galėtų, paprašius nacionaliniam teismui, padėti tam nacionaliniam teismui dėl žalos dydžio nustatymo, jei nacionalinė konkurencijos institucija laiko tokią pagalbą tinkama.“

9. Minėtos direktyvos 21 straipsnio „Perkėlimas į nacionalinę teisę“ 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad įsigaliojusių įstatymai ir kiti teisės aktai, būtini, kad šios direktyvos būtų laikomasi ne vėliau kaip nuo 2016 m. gruodžio 27 d. Apie tai jos nedelsdamos praneša Komisijai.

Valstybės narės, priimdamos tas nuostatas, daro jose nuorodą į šią direktyvą arba tokia nuoroda daroma jas oficialiai skelbiant. Nuorodos darymo tvarką nustato valstybės narės.“

10. Tos pačios direktyvos 22 straipsnyje „Laikinas taikymas [Taikymas laiko atžvilgiu]“ nurodyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės priemonės, patvirtintos pagal 21 straipsnį tam, kad būtų laikomasi šios direktyvos esminių [materialinių] nuostatų, būtų netaikomos atgaline tvarka [data].

2. Valstybės narės užtikrina, kad bet kurios nacionalinės priemonės, patvirtintos pagal 21 straipsnį, išskyrus tas, kurios nurodytos 1 dalyje, nebūtų taikomos ieškiniams dėl žalos, kurie nacionaliniuose teismuose pateikti iki 2014 m. gruodžio 26 d.“

B. Ispanijos teisė

11. 2007 m. liepos 3 d. *Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia* (Įstatymas 15/2007 dėl konkurencijos apsaugos)⁶ (toliau – Įstatymas 15/2007) 74 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Ieškinių dėl atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl konkurencijos teisės pažeidimo, senaties terminas yra penkeri metai.“

12. Įstatymo 15/2007 76 straipsnio 2 dalyje numatyta:

„Jeigu nustatoma, kad ieškovas patyrė žalą, tačiau praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai apskaičiuoti patirtos žalos dydį remiantis turimais įrodymais, teismai turi teisę nustatyti žalos atlyginimo dydį.“

13. Pirmoje *Real Decreto-ley 9/2017* (Karaliaus dekretas-įstatymas 9/2017) pereinamojo laikotarpio nuostatoje „Pereinamojo laikotarpio tvarka, taikoma ieškiniams dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo“ nustatyta:

„1. Šio Karaliaus dekreto-įstatymo 3 straipsnio nuostatos netaikomos atgaline data.

2. Šio Karaliaus dekreto-įstatymo 4 straipsnio nuostatos taikomos tik po jo įsigaliojimo pradėtoms procedūroms.“

14. *Código Civil* (Civilinis kodeksas) 1902 straipsnyje nustatyta:

„Tas, kas savo veiksmais ar neveikimu padaro žalos kitam asmeniui dėl kaltės ar neatsargumo, privalo atlyginti padarytą žalą.“

III. Pagrindinė byla, prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

15. 2006 ir 2007 m. ieškovas nusipirko tris atsakovių pagamintus sunkvežimius.

16. 2016 m. liepos 19 d. Komisija priėmė Sprendimą C(2016) 4673 *final* dėl procedūros pagal [SESV] 101 straipsnį ir EEE susitarimo 53 straipsnį (Byla AT.39824 – Sunkvežimiai) (toliau – Komisijos sprendimas)⁷ ir paskelbė pranešimą spaudai šiuo klausimu (toliau – pranešimas spaudai).

17. Tame sprendime Komisija konstatavo, kad keli tarptautiniai sunkvežimių gamintojai, tarp jų ir atsakovės, pažeidė SESV 101 straipsnį ir Europos ekonominės erdvės (EEE) susitarimo 53 straipsnį, nes susitarė, pirma, dėl kainų EEE nustatymo ir bendrų kainų didinimo sunkvežimiams, kurių masė yra nuo 6 iki 16 tonų (vidutiniai komercinės paskirties automobiliai) arba kurių masė didesnė nei 16 tonų (sunkiasvariai krovininiai automobiliai), ir, antra, dėl pasirinkto išmetamųjų teršalų technologijų, būtinų pagal EURO 3–6 standartus, naudojimo pradžios laiko ir išlaidų perkėlimo. Kiek tai susiję su atsakovėmis, pažeidimas truko nuo 1997 m. sausio 17 d. iki 2011 m. sausio 18 d.

⁶ BOE, Nr. 159, 2007 m. liepos 4 d., p. 28848.

⁷ Komisijos sankcija nėra galutinė vienai iš įmonių, kuri ją ginčija 2017 m. gruodžio 11 d. Bendrajame Teisme pareikštu ieškiniu (*Scania ir kt. / Komisija* (T-799/17)).

18. 2018 m. balandžio 1 d. *Juzgado de lo Mercantil de León* (Leono komercinių bylų teismas, Ispanija) ieškovas pareiškė ieškinį atsakovėms. Šiuo ieškiniu siekiama, kad būtų atlyginta žala, kurią ieškovas patyrė dėl šių dviejų bendrovių antikonkurencinių veiksmų. Tas ieškinys pirmiausia grindžiamas atitinkamomis Įstatymo 15/2007, iš dalies pakeisto perkėlus Direktyvą 2014/104, nuostatomis ir subsidiariai – Civilinio kodekso 1902 straipsniu, kuriame įtvirtinta bendra civilinės deliktinės atsakomybės tvarka. Ieškinys atsakovėms – tai ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas Komisijai priėmus galutinį sprendimą, kuriuo konstatuojamas SESV 101 straipsnio pažeidimas (ieškinys dėl „follow-on“ tipo atsakomybės).

19. 2019 m. spalio 15 d. sprendimu pirmosios instancijos teismas *Juzgado de lo Mercantil de León* (Leono komercinių bylų teismas) iš dalies patenkino ieškinį dėl žalos atlyginimo ir nurodė atsakovėms atlyginti ieškovui 15 % sunkvežimių įsigijimo kainos, taip pat sumokėti teisės aktuose nustatytas palūkanas, tačiau nepriteisė iš šių bendrovių bylinėjimosi išlaidų. Konkrečiau kalbant, šis teismas atmetė atsakovių iškeltą su ieškinio senatimi susijusį pagrindą, motyvuodamas, be kita ko, tuo, kad taikytinas penkerių metų senaties terminas, numatytas Įstatymo 15/2007 74 straipsnio 1 dalyje, kuria į nacionalinę teisę perkelta Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 3 dalis. Be to, šis teismas taikė į Įstatymo 15/2007 76 straipsnio 3 dalį perkeltaje tos direktyvos 17 straipsnio 2 dalyje numatytą kartelinius pažeidimais daromos žalos prezumpciją ir pasinaudojo į Įstatymo 15/2007 76 straipsnio 2 dalį perkeltaje direktyvos 17 straipsnio 1 dalyje numatyta teise teisine tvarka įvertinti žalos dydį, remdamasis šių dviejų nuostatų procesiniu pobūdžiu, kiek tai susiję su įrodinėjimo pareigos reglamentavimu.

20. Atsakovės apskundė šį sprendimą *Audiencia Provincial de León* (Leono provincijos teismas, Ispanija), teigdamas, kad ieškiniui taikytina Ispanijos civilinio kodekso 1902 straipsnyje įtvirtinta bendra deliktinės atsakomybės tvarka, pagal kurią šiuo straipsniu grindžiamiems ieškiniams taikomas vienerių metų senaties terminas, numatytas šio kodekso 1968 straipsnio 2 dalyje. Atsakovių teigimu, šio termino skaičiavimo pradžia – Komisijos pranešimo spaudai paskelbimo diena, t. y. 2016 m. liepos 19 d., taigi jis buvo suėjęs, nes ieškinys dėl žalos atlyginimo pareikštas 2018 m. balandžio 1 d. Atsakovės taip pat mano, kad nėra jokio priežastinio ryšio tarp Komisijos sprendime aprašyto elgesio ir ieškovo pirktų sunkvežimių kainų padidėjimo ir, kadangi ieškiniui taikytinas civilinio kodekso 1902 straipsnis, prašymas turi būti atmestas, jei ieškovui nepavyko įrodyti patirtos žalos.

21. Šiomis aplinkybėmis *Audiencia Provincial de León* (Leono provincijos teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar SESV 101 straipsnį ir veiksmingumo principą reikia aiškinti taip, kad pagal juos draudžiamas nacionalinės teisės nuostatos aiškinimas, pagal kurį laikoma, jog [Direktyvos 2014/104] 10 straipsnyje ir 17 straipsnyje dėl žalos įvertinimo teismine tvarka numatytas penkerių metų senaties terminas ieškiniui pareikšti netaikomas atgaline tvarka, kai nuoroda į taikymą atgaline tvarka pateikiama sankcijos dieną, o ne ieškinio pareiškimo dieną?
2. Ar Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 2 dalį ir sąvoką „taikymas atgaline tvarka“ reikia aiškinti taip, kad pagal jas šios direktyvos 10 straipsnis taikomas ieškiniui, kaip antai nagrinėjamam pagrindinėje byloje, kuris, nors ir pareikštas įsigaliojus direktyvai ir į nacionalinę teisę ją perkeliančiai nuostatai, vis dėlto susijęs su ankstesnėmis faktinėmis aplinkybėmis ar sankcijomis?

3. Ar taikant nuostatą, kaip antai [Įstatymo 15/2007] 76 straipsnį, Direktyvos [2014/104] 17 straipsnis dėl žalos įvertinimo teismine tvarka turi būti aiškinamas taip, kad tai yra procesinio pobūdžio nuostata, taikytina pagrindinėje byloje, kurioje ieškinys pareikštas po to, kai įsigaliojo direktyvą perkeltanti nacionalinės teisės nuostata?“

22. Vykstant prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrai Teisingumo Teisme, ieškovas, atsakovės, Ispanijos ir Estijos vyriausybės, taip pat Komisija pateikė pastabas raštu. Visos šios šalys, išskyrus Estijos vyriausybę, per nustatytą terminą taip pat raštu atsakė į Teisingumo Teismo klausimus, pateiktus pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 61 straipsnio 1 dalį.

IV. Analizė

A. Pirminės pastabos

23. Šioje byloje (vadinamoji „Sunkvežimių“ byla) keliama sudėtingi ir opūs teisės klausimai, susiję su tam tikrų Direktyvos 2014/104 nuostatų taikymu laiko atžvilgiu ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kuris, nors ir pareikštas įsigaliojus šiai direktyvai ir ją perkeliančioms nacionalinės teisės nuostatoms, grindžiamas pažeidimu, pasibaigusiu prieš įsigaliojant tiek tai direktyvai, tiek šioms nacionalinėms nuostatoms.

24. Reikia priminti, kad SESV 101 straipsnio pažeidimas, lėmęs ieškinį dėl žalos atlyginimo, buvo daromas 1997–2011 m. Dėl šio pažeidimo Komisija priėmė 2016 m. liepos 19 d. sprendimą. Nekonfidenciali šio sprendimo versija ir santrauka buvo paskelbti 2017 m. balandžio 6 d.

25. Dėl Direktyvos 2014/104 primenu, kad ji įsigaliojo 2014 m. gruodžio 26 d., o jos perkėlimo terminas baigėsi 2016 m. gruodžio 31 d. Savo ruožtu į Ispanijos teisę ši direktyva buvo perkelta 2017 m. gegužės 26 d.

26. Ieškinys dėl žalos atlyginimo buvo pareikštas, kai įsigaliojo iš Direktyvos 2014/104 išplaukiančios nacionalinės nuostatos, t. y. 2018 m. balandžio 1 d.

27. Taip pat reikia pažymėti, kad Ispanijos Karalystė užtikrino Direktyvos 2014/104 perkėlimą, priimdama Karaliaus dekretą-įstatymą 9/2017. Šio Karaliaus dekreto-įstatymo 3 ir 4 straipsniuose išlaikytas skirtumas tarp materialinių ir procesinių nuostatų. To dekreto-įstatymo 3 straipsniu įgyvendinamos materialinės Direktyvos 2014/104 nuostatos (įskaitant nuostatas dėl senaties termino ir žalos dydžio nustatymo, kurios įtvirtintos atitinkamai direktyvos 10 straipsnyje ir 17 straipsnio 1 dalyje), iš dalies pakeičiant Įstatymą 15/2007 (naujieji šio įstatymo 74 ir 76 straipsniai). Karaliaus dekreto-įstatymo 9/2017 4 straipsniu įgyvendinamos direktyvos 2014/104 procesinės nuostatos, iš dalies pakeičiant *Ley de Enjuiciamiento Civil* (Civilinio proceso kodeksas).

28. Šioje byloje nagrinėjami ginčijami klausimai susiję su teisine tvarka, taikytina, pirma, ieškovo pareikšto ieškinio senaties terminui (konkrečiau kalbant, senaties termino trukmei ir jo skaičiavimo pradžios datai) ir, antra, patirtos žalos įvertinimui ir jos dydžio nustatymui.

29. Siūlau pirmiausia atsakyti į antrąjį ir trečiąjį klausimus, nes jie susiję su valstybių narių pareigomis pagal Direktyvą 2014/104, kuri šiomis aplinkybėmis gali būti laikoma *lex specialis*, paskui – į pirmąjį klausimą, kuris susijęs su valstybės narėms tenkančiomis pareigomis pagal pirminės teisės principus, kurių išaiškinimas tampa svarbus tik tuo atveju, jei atitinkama pareiga negali būti kildinama iš konkretesnių tos direktyvos nuostatų.

B. Dėl antrojo ir trečiojo prejudicinių klausimų

30. Antruoju ir trečiuoju prejudiciniais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas užduoda klausimus, susijusius atitinkamai su Direktyvos 2014/104 10 ir 17 straipsnių taikymu laiko atžvilgiu, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 22 straipsnį, ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kurį ieškovas pareiškė atsakovėms, ir su iš tos direktyvos kylančių taisyklių materialiniu ar procesiniu pobūdžiu.

31. Atsižvelgdamas į tai, kad šie du klausimai glaudžiai susiję, manau, kad juos reikia nagrinėti kartu. Iš tiesų tik atlikus šių dviejų klausimų analizę galima pateikti naudingą atsakymą į kiekvieną iš jų.

1. Dėl Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalyje numatyto taikymo atgaline data aiškinimo ir šios direktyvos „materialinių“ nuostatų taikymo laiko atžvilgiu

32. Pagal Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės priemonės, patvirtintos pagal tos direktyvos 21 straipsnį tam, kad būtų laikomasi šios direktyvos materialinių nuostatų, nebūtų taikomos atgaline data.

33. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl šioje nuostatoje vartojamų žodžių „atgaline tvarka [data]“ aiškinimo. Konkrečiau kalbant, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar taikymas atgaline data reiškia, pirma, kartelio padaryto konkurencijos teisės pažeidimo datą, antra, Komisijos skirtos sankcijos datą arba atitinkamu atveju, trečia, ieškinio dėl žalos atlyginimo pareiškimo datą.

34. Primenu, kad pagal suformuotą jurisprudenciją nauja teisės norma taikoma nuo akto, kuriame ji įtvirtinta, įsigaliojimo ir, nors ši norma netaikoma galiojant ankstesniam įstatymui atsiradusioms ir galutinai susiklosčiusioms teisinėms situacijoms, ji taikoma būsimoms jų pasekmėms ir naujoms teisinėms situacijoms (teisės aktų negaliojimo atgal principas)⁸. Kitaip yra tik tuo atveju, jei nauja teisės norma buvo priimta kartu su specialiomis nuostatomis, kuriomis nustatytos konkrečios jos taikymo laiko atžvilgiu sąlygos⁹.

⁸ Žr. 1970 m. balandžio 14 d. Sprendimą *Brock* (68/69, EU:C:1970:24, 7 punktą) ir 1986 m. liepos 10 d. Sprendimą *Licata / CES* (270/84, EU:C:1986:304, 31 punktą).

⁹ 2010 m. gruodžio 16 d. Sprendimas *Stichting Natuur en Milieu ir kt.* (C-266/09, EU:C:2010:779, 32 punktą), 2015 m. kovo 26 d. Sprendimas *Komisija / Moravia Gas Storage* (C-596/13 P, EU:C:2015:203, 32 punktą), taip pat 2019 m. sausio 15 d. Sprendimas *E. B.* (C-258/17, EU:C:2019:17, 50 punktą).

35. Remiantis suformuota jurisprudencija taip pat teigtina, jog siekiant užtikrinti teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principų paisymą Sąjungos materialinės teisės normos turi būti aiškinamos taip, kad jos taikomos iki jų įsigaliojimo susiklosčiusioms situacijoms tik tuo atveju, jei iš šių normų formuluočių, tikslų ar bendros struktūros akivaizdžiai matyti, kad joms turi būti pripažintas toks poveikis¹⁰.

36. Pažymėtina, kad Direktyvoje 2014/104 įtvirtintos specialios taisyklės, susijusios su jos taikymo laiko atžvilgiu sąlygomis. Taigi, tos direktyvos taikymas laiko atžvilgiu apribotas jos 22 straipsniu, įtvirtinant jame skirtumą tarp „esminių [materialinių] nuostatų“, kurios netaikomos atgaline data¹¹, ir nuostatų, „išskyrus tas, kurios nurodytos [22 straipsnio] 1 dalyje“ (toliau – procesinės nuostatos), savo ruožtu taikomų nagrinėjant ieškinius, pareikštus po direktyvos įsigaliojimo (t. y. 2014 m. gruodžio 26 d.)¹².

37. Tokia Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalies formuluotė atspindi Teisingumo Teismo nustatytą bendrąjį principą, pagal kurį, priešingai nei procesinės normos, kurios paprastai taikomos visiems jų įsigaliojimo momentu nagrinėjamiems ginčams, materialinės normos paprastai aiškinamos kaip iš principo netaikytinos iki jų įsigaliojimo „susidariusioms situacijoms“¹³.

38. Taigi dabar reikia išnagrinėti, kuriuo momentu susiklostė teisinė situacija vadinamoje „Sunkvežimių“ byloje, tiksliau – ar ji susiklostė prieš įsigaliojant šiai direktyvai ir prieš pasibaigiant jos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, ar po to.

39. Šiuo klausimu pažymiu, jog sprendimuose *Cogeco* ir *Skanska Industrial Solutions ir kt.*¹⁴ Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyva 2014/104 *ratione temporis* netaikoma „faktinėms aplinkybėms“, atsiradusioms prieš priimant ir įsigaliojant tai direktyvai, tačiau nepatiksline, ar šis konstatavimas taikomas tik pažeidimui ir ar jame taip pat atsižvelgiama į konkurencijos institucijų priimtą sprendimą ir ieškinį dėl žalos atlyginimo. Primenu, kad, skirtingai nei minėtose bylose, kuriose ieškiniai dėl žalos atlyginimo buvo pareikšti prieš įsigaliojant Direktyvai 2014/104, šioje byloje ieškinyje dėl žalos atlyginimo buvo pareikštas po tos direktyvos įsigaliojimo ir remiantis Įstatymu 15/2007, kuriuo perkeliama ši direktyva¹⁵.

40. Atsakovės teigia, kad siekiant nustatyti materialines normas, taikytinas, jų teigimu, patirtai žalai dėl konkurencijos teisės pažeidimo, laikytina, jog situacija susiklostė tuo momentu, kai buvo padaryta žala, t. y. tuo momentu, kai konstatuoto pažeidimo laikotarpiu ieškovas pirkė atitinkamus sunkvežimius.

41. Ieškovas savo ruožtu teigia, kad jo teisinė situacija susiklostė ieškinio dėl žalos atlyginimo pareiškimo momentu. Taigi taikytina visa Direktyva 2014/104, o galiojimo atgaline data klausimo nekyla.

¹⁰ Žr. 2011 m. kovo 24 d. Sprendimą *ISD Polska ir kt. / Komisija* (C-369/09 P, EU:C:2011:175, 98 punktas ir nurodyta jurisprudencija) ir 2008 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Komisija / Freistaat Sachsen* (C-334/07 P, EU:C:2008:709, 44 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

¹¹ Žr. Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalį.

¹² Žr. Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 2 dalį.

¹³ Žr. 2011 m. kovo 24 d. Sprendimą *ISD Polska ir kt. / Komisija* (C-369/09 P, EU:C:2011:175, 98 punktas ir nurodyta jurisprudencija), taip pat 2008 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Komisija / Freistaat Sachsen* (C-334/07 P, EU:C:2008:709, 44 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

¹⁴ 2019 m. kovo 14 d. sprendimas (C-724/17, EU:C:2019:204).

¹⁵ Be to, kaip nurodyta šios išvados 23 punkte, Komisijos sprendimas vadinamoje „Sunkvežimių“ byloje buvo priimtas po Direktyvos 2014/104 įsigaliojimo, bet prieš pasibaigiant jos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, o Komisijos sprendimo santrauka *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* ir Komisijos sprendimo nekonfidenciali versija Komisijos konkurencijos generalinio direktorato interneto svetainėje buvo paskelbtos pasibaigus Direktyvos 2014/104 perkėlimo terminui, bet prieš ją perkeliant į Ispanijos teisę Įstatymu 15/2007.

42. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo ruožtu taip pat klausia, ar nustatant momentą, kai susiklostė teisinė situacija, gali būti atsižvelgta į trečiąją chronologinį kriterijų, t. y. į sankcijos už konkurencijos teisės pažeidimą skyrimo datą.

43. Iš karto pažymiu, kad Direktyvos 2014/104 22 straipsnio formuluotė kelia abejonių dėl tam tikrų tos direktyvos nuostatų taikymo laiko atžvilgiu. Konkrečiai kalbant, tame straipsnyje neįvardyta, kurios iš tų direktyvos nuostatų yra „materialinės“ ar „procesinės“. Beje, materialinių nuostatų taikymo atgaline data draudimo apimtis apibrėžta nepakankamai aiškiai. Tai lėmė skirtingus valstybių narių požiūrius perkeliant tą pačią direktyvą, o dėl šio aspekto gali būti pakenkta tiek tikslui užtikrinti vienodą Sąjungos konkurencijos taisyklių taikymą¹⁶, tiek pareigai užtikrinti teisinį saugumą¹⁷.

44. Beje, manau, kad jeigu būtų pritarta ieškovo aiškinimui, tai reikštų materialinių nuostatų taikymą atgaline data, kurio Sąjungos teisės aktų leidėjas nenumatė. Taigi susiklostytų situacija, kuri pakenktų Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalimi siekiamiems nuspėjamumo ir vienodumo tikslams. Dėl tokio aiškinimo kiltų grėsmė „prikelti“ ieškinius, kurių senaties terminas gali būti jau suėjęs prieš įsigaliojant nacionalinei perkėlimo nuostatai¹⁸.

45. Dėl Komisijos skirtos sankcijos data grindžiamo kriterijaus reikia pripažinti, jog atsižvelgiant į tai, kad ši byla susijusi su konkurencijos teisės įgyvendinimu privačios šalies iniciatyva („private enforcement“), konkrečiau kalbant, su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, kuris pareiškiamas konkurencijos institucijai konstatavus konkurencijos teisės pažeidimą (ieškinys dėl „follow-on“ rūšies atsakomybės), galėtų būti keliamas klausimas, ar kriterijus, taikytinas nustatant teisinės situacijos susiklostymo momentą, neturėtų būti veikiau siejamas su Komisijos sprendimo, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, priėmimu. Iš tiesų, nagrinėjant ieškinius dėl „follow-on“ rūšies atsakomybės, nukentėjusiosios šalies teisinė situacija yra ne tik susijusi, bet ir neatsiejama nuo konkurencijos institucijos atlikto pažeidimo konstatavimo – tai išankstinis etapas, turintis esminę reikšmę tam, kad ši šalis galėtų įgyvendinti savo teisę į žalos atlyginimą.

46. Šiuo klausimu pažymiu, kad jei siekiant nustatyti teisinės situacijos susiklostymo momentą kaip atskaitos taškas būtų pasirinkta tik patirtos žalos ar padaryto pažeidimo data, tai neabejotinai būtų tinkamas požiūris, kiek tai susiję su SESV 101 straipsnio įgyvendinimu viešojoje srityje („public enforcement“), kaip matyti iš Reglamento Nr. 1/2003 25 straipsnio, arba kiek tai susiję su atvejais, kai nacionaliniuose teismuose pareikšti ieškiniai dėl žalos atlyginimo nagrinėjami neatsižvelgiant į tai, ar egzistuoja konkurencijos institucijos sprendimas, kuriuo konstatuojamas pažeidimas („stand-alone actions“), tačiau gali būti, kad toks požiūris neatitiktų ieškinių dėl „follow-on“ rūšies atsakomybės sampratos ir konteksto, nes jie paremti konkurencijos institucijos sprendimo buvimo prielaida ir šis sprendimas naudojamas kaip ieškinio pagrindas.

47. Vis dėlto, nors pirma nurodytas argumentas atrodo svarbus, jam negali būti pritarta.

48. Pirma, reikia pažymėti, kad bendrasis negaliojimo atgal principas yra teisinio saugumo principo išraiška. Reikalavimu laikytis teisinio saugumo principo visų pirma siekiama užtikrinti, kad Sąjungos teisės subjektams nebūtų daromas poveikis teisės aktais, kurie nėra „aiškūs ir

¹⁶ Žr. Direktyvos 2014/104 34 konstatuojamąją dalį.

¹⁷ Dėl šio aspekto pažymiu, kad klausimas dėl Direktyvos 2014/104 10 straipsnyje numatyto naujos senaties sistemos taikymo *ratione temporis* puikiai atskleidžia šią problemą, atsižvelgiant į skirtingus valstybių narių požiūrius perkeliant direktyvą.

¹⁸ Žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 63 punktą).

nuspėjami“¹⁹. Taigi, kaip ir sankcijų, numatytų Sąjungos konkurencijos teisėje, kiek tai susiję su SESV 101 straipsnio įgyvendinimu viešojoje srityje, naujų materialinių normų, susijusių su ieškiniais dėl žalos atlyginimo, netaikymo atgaline data tikslas – užtikrinti, kad pažeidėjas galėtų numatyti neteisėto veiksmo padarymo pasekmes ir, konkrečiai kalbant, galimą atsakomybės apimtį pagal pažeidimo metu galiojusias materialines normas. Darytina išvada, kad Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalis atspindi Teisingumo Teismo jurisprudenciją ir užtikrina materialinių normų, nustatančių atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl konkurencijos teisės pažeidimų, nuspėjamumą teisės subjektams, draudžiant taikyti atgaline data jos materialines nuostatas²⁰.

49. Taigi, kiek tai susiję su ieškiniais, kuriais prašoma atlyginti dėl konkurencijos teisės pažeidimo patirtą žalą, siekiant apibrėžti nacionalinių nuostatų, priimtų įgyvendinant materialines Direktyvos 2014/104 nuostatas dėl deliktinės atsakomybės atsiradimo, taikymą *ratione temporis*, reikšminga faktinė situacija yra faktinių aplinkybių, lėmusių atsakomybės sąlygų atsiradimą, susiklostymas, šioje byloje pasibaigęs prieš įsigaliojant nacionalinės teisės aktams, kuriais perkeliama direktyva. Konkrečiau kalbant, kiek tai susiję su ieškiniais dėl „follow-on“ rūšies atsakomybės, nors tiesa, kad tokiam kartelyje, kaip aptariamas šioje byloje, dalyvavusios įmonės galėjo numatyti, kad jų pačių elgesys yra konkurencijos teisės pažeidimas, už kurį konkurencijos institucija gali jas nubausti ir dėl kurio nukentėjusiosios šalys gali reikalauti žalos atlyginimo, šiuos ieškinius vis dėlto turi reglamentuoti pažeidimo padarymo metu galiojusios materialinės nuostatos. Be to, ši požiūrį patvirtina tiek Direktyva 2014/104²¹, tiek Teisingumo Teismo jurisprudencija, pagal kurią, nesant Sąjungos teisės nuostatų, ieškinius dėl žalos atlyginimo reglamentuoja valstybių narių nacionalinės taisyklės ir procedūros²². Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad tai nepaneigia nukentėjusiųjų šalių teisės gauti patirtos žalos atlyginimą. Iš tiesų, kaip paaikškinta šios išvados 93 ir 94 punktuose, šią teisę užtikrina Sąjungos pirminė teisė ir, be kita ko, SESV 101 straipsnio veiksmingumo principas.

50. Antra, jei būtų atsižvelgiama į patirtos žalos datą (arba pažeidimo datą), kuri yra aiškus, objektyvus ir patikrinamas kriterijus, taip pat būtų galima užtikrinti nuoseklų materialinių Direktyvos 2014/104 nuostatų taikymą – vieną pagrindinių šios direktyvos tikslų²³.

51. Trečia, taip pat reikia pažymėti, kad perkeldamos Direktyvą 2014/104 daug valstybių narių daugiau ar mažiau aiškiai nurodė, jog tos direktyvos materialinės nuostatos netaikomos tokioms situacijoms, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai dėl pažeidimo patirta žala atsirado prieš pasibaigiant direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui arba prieš įsigaliojant šią direktyvą perkeliančiai nacionalinei nuostatai. Tačiau galima teigti, kad Ispanijos teisės aktų leidėjas pasirinko tokį modelį ir numatė, kad nors procesinės nuostatos taikomos tik ieškiniams, pareikštiems įsigaliojus Karaliaus dekretui-įstatymui, kuriuo perkelta Direktyva 2014/104 (t. y. nuo 2017 m. gegužės 27 d.), materialinės nuostatos negali būti taikomos „atgaline data“, t. y. aplinkybėms, susiklosčiusioms iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo datos. Beje, tokio požiūrio Komisija neginčijo ataskaitoje dėl tos direktyvos įgyvendinimo²⁴.

¹⁹ 1981 m. lapkričio 12 d. Sprendimas *Meridionale Industria Salumi ir kt.* (sujungtos bylos 212/80–217/80, EU:C:1981:270, 10 punktas).

²⁰ Žr. 2012 m. vasario 14 d. Sprendimą *Toshiba Corporation ir kt.* (C-17/10, EU:C:2012:72, 50 ir 51 punktai ir nurodyta jurisprudencija).

²¹ Žr. Direktyvos 2014/104 11 konstatuojamąją dalį.

²² Žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 31 punktas).

²³ Žr. Direktyvos 2014/104 34 konstatuojamąją dalį.

²⁴ Žr. 2020 m. gruodžio 14 d. „Direktyvos dėl ieškinių dėl žalos atlyginimo įgyvendinimo ataskaitą“.

52. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad nors Direktyvos 2014/104 procesinės nuostatos taikytinos pagrindinėje byloje, nuostatos, kurios kvalifikuojamos kaip „materialinės“, atgaline data negalioja ir neturi būti taikomos.

2. Dėl Direktyvos 2014/104 22 straipsnyje įtvirtintų nuostatų kvalifikavimo kaip materialinių ir procesinių

53. Primenu, kad antrasis ir trečiasis klausimai susiję su Direktyvos 2014/104 22 straipsnyje valstybėms narėms nustatytais įpareigojimais dėl tos direktyvos nuostatų dėl senaties termino taikymo laiko atžvilgiu (10 straipsnis), dėl nacionalinių teismų įgaliojimo apskaičiuoti žalos dydį (17 straipsnio 1 dalis) ir dėl paneigiamos kartelių padarytos žalos prezumpcijos (17 straipsnio 2 dalis).

54. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar šios nuostatos yra materialinės nuostatos, kaip jos suprantamos pagal tos direktyvos 22 straipsnį, ir ar jos taikomos ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje.

a) Dėl valstybių narių diskrecijos Direktyvos 2014/104 nuostatas kvalifikuoti kaip materialines ir procesines

55. Iš pradžių reikia nustatyti, ar valstybės narės turi diskreciją kvalifikuoti normas, priimtas siekiant užtikrinti Direktyvos 2014/104 perkėlimą į nacionalinę teisę, kaip materialines ar procesines taisykles.

56. Ispanijos ir Estijos vyriausybės mano, jog į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai. Taigi, šios vyriausybės tvirtina, kad, kol ieškinių dėl žalos atlyginimo senaties klausimas nebuvo išsamiai suderintas Sąjungos teisės lygmeniu, atitinkamoje nacionalinėje teisėje šį senaties terminą reguliuojančios taisyklės galėjo būti laisvai kvalifikuojamos kaip materialinės arba kaip procesinės normos.

57. Estijos vyriausybė taip pat teigia, kad valstybės narės naudojasi procesine autonomija, kuri joms suteikia diskreciją įgyvendinant Direktyvą 2014/104 ir kurios Teisingumo Teismas privalo paisyti, jei valstybė narė savo ruožtu laikosi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Šios vyriausybės teigimu, po direktyvos įsigaliojimo normos kvalifikavimas kaip „materialinės“ arba „procesinės“ būtų neleistinas kišimasis į valstybių narių procesinę autonomiją.

58. Atvirkščiai, Komisija ir viena iš atsakovių mano, kad klausimas, kurios iš Direktyvos 2014/104 nuostatų yra materialinės, o kurios – ne, turi būti vertinamas atsižvelgiant į Sąjungos teisę, o ne į taikytinos nacionalinės teisės reikalavimus.

59. Pritariu šiam požiūriui.

60. Pirma, reikia konstatuoti, kad nors Direktyvos 2014/104 22 straipsnyje neapibrėžta, kurios iš nuostatų yra materialinės, o kurios – procesinės, šiame straipsnyje aiškiai daroma nuoroda į „šios direktyvos esmines [materialines] nuostatas“, o tai gali reikšti, kad jos nuostatų pobūdis yra specialus Sąjungos teisės klausimas.

61. Antra, primenu, kad tarp pagrindinių šios Direktyvos 2014/104 tikslų yra siekis užtikrinti vienodą Sąjungos konkurencijos teisės taikymą, didinti ieškinių dėl žalos atlyginimo veiksmingumą šioje srityje bei veiksmingai ir nuosekliai taikyti SESV 101 ir 102 straipsnius²⁵. Taigi, jei valstybėms narėms būtų palikta tokia diskrecija, kiltų pavojus, kad įvairiose teisės sistemose šios direktyvos nuostatos būtų taikomos nenuosekliai ir nevienodai, o tai prieštarautų minėtiems tikslams. Atvirkščiai, jei būtų pripažinta, jog būtų pagaliau Sąjungos teisė turi būti nustatyta, kurios šios direktyvos nuostatos yra materialinės, o kurios – ne, tai leistų padidinti teisinį saugumą ir išvengti bei neskatinti nuo konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjusių asmenų reikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo konkrečiame teisme, pasirinktame dėl to, kad jame materialinės ir procesinės normos gali būti taikomos palankiau jų interesams, nei galėtų būti taikomos kitame nacionaliniame teisme. Kitaip tariant, toks požiūris leistų išvengti „forum shopping“.

62. Trečia, pažymiu, kad net jei būtų pripažinta, jog Sąjungos teisės aktų leidėjas paliko valstybėms narėms galimybę spręsti, kurios nuostatos yra materialinės, o kurios – procesinės, vis dėlto ši pasirinkimo galimybė turi būti įgyvendinama laikantis bendrųjų Sąjungos teisės principų ir konkurencijos teisės veiksmingumo principo, kad būtų užtikrinta veiksminga sankcijų už konkurencijos teisės pažeidimus sistema, kai ieškinį dėl šių pažeidimų pareiškia privati šalis.

63. Taigi manau, kad trečiąjį klausimą reikia nagrinėti remiantis prielaida, jog Direktyvos 2014/104 nuostatų kvalifikavimas – tai Sąjungos teisės reglamentuojamas klausimas.

b) Taisyklės, reglamentuojančios senaties terminus pagal Direktyvos 2014/104 10 straipsnį

64. Reikia pažymėti, kad Ispanijos teisės aktų leidėjas Direktyvos 2014/104 10 straipsnį, kaip ir šios direktyvos 17 straipsnį, į Ispanijos teisę perkėlė kaip materialinę nuostatą, negaliojančią atgaline data.

65. Primenu, kad generalinė advokatė J. Kokott išvadoje byloje *Cogeco* pareiškė nuomonę dėl Direktyvos 2014/104 10 straipsnio kvalifikavimo ir nurodė, kad tai nėra visiškai procesinė nuostata²⁶.

66. Be to, Teisingumo Teismas taip pat yra pripažinęs, kad, skirtingai nei procesiniai terminai, senaties terminas susijęs su materialine teise, nes jo funkcija yra apsaugoti tiek nukentėjusį asmenį, nes jis turi turėti pakankamai laiko surinkti informaciją, kurios reikėtų galimam ieškiniui pareikšti, tiek už žalą atsakingą asmenį, neleidžiant nukentėjusiam asmeniui delsti neribotą laiką prieš pasinaudojant teise į žalos atlyginimą²⁷.

67. Taip pat pažymėtina, kad daugumoje nacionalinės teisės sistemų senaties termino klausimas priklauso materialinės teisės sričiai, todėl daugumoje valstybių narių Direktyvos 2014/104 10 straipsnis buvo perkeltas kaip materialinė nuostata²⁸.

²⁵ Žr. Direktyvos 2014/104 34 konstatuojamąją dalį.

²⁶ Žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 61 punktas).

²⁷ 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Evropaïki Dynamiki / Komisija* (C-469/11 P, EU:C:2012:705, 52 ir 53 punktai).

²⁸ Thomas, B. ir Aubin, F. leidinyje Amaro, R. *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1-asis leidimas, Briuselis, Bruylant, 2021, « Chapter 7 – Limitation period », p. 165

68. Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad, priešingai, nei kitos valstybės narės²⁹, Ispanijos teisės aktų leidėjas nenumatė specialių pereinamojo laikotarpio taisyklių, kiek tai susiję su naujų senaties taisyklių taikymo *ratione temporis* sritimi.

69. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau pateikti tokį atsakymą į antrąjį prejudicinį klausimą: Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad šios direktyvos 10 straipsnis neturi būti taikomas ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kuris, nors ir pareikštas po šios direktyvos ir ją perkeliančių nacionalinių nuostatų įsigaliojimo, susijęs su faktinėmis aplinkybėmis ir sankcijomis, ankstesnėmis nei šių nuostatų įsigaliojimo data.

c) Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalyje nustatytas įgaliojimas teisme nustatyti ir apskaičiuoti žalą

70. Dėl Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalies reikia pažymėti, kad, kaip galima teigti remiantis šios nuostatos formuluote, joje konkrečiai kalbama apie nukentėjusio asmens patirtai žalai apskaičiuoti taikomą įrodinėjimo standartą ir atitinkamo nacionalinio teismo atliekamą įrodymų, kuriais ieškovė gali remtis, kad įrodytų patirtos žalos mastą, vertinimą.

71. Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad nei dėl pareigos įrodyti, nei dėl įrodinėjimo standarto nustatant žalos dydį netaptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku pasinaudoti teise į žalos atlyginimą.

72. Iš karto pažymiu, kad šioje nuostatoje išdėstytas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuotos konkurencijos teisės veiksmingumo principas³⁰.

73. Mano nuomone, tas pats taikytina Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalies antram sakiniui, kurioje nenustatyta proceso šalims tenkančios naujos esminės pareigos.

74. Taigi sušvelninus patirtos žalos dydžiui nustatyti reikalaujamą įrodinėjimo standartą, šia nuostata siekiama ištaisyti ieškovo nenaudai egzistuojančią informacijos asimetriją ir tai, kad patirtos žalos apskaičiavimas, ypač kartelių bylose, reikalauja įvertinti, kaip būtų evoliucionavusi atitinkama rinka nesant pažeidimo, nes tokios užduoties nukentėjusiai šaliai įvykdyti beveik neįmanoma.

75. Taip pat pažymiu, kad, priešingai, nei Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalimi, tos direktyvos 17 straipsnio 1 dalimi nepanaikinama įrodinėjimo našta ir ieškovui tenkanti pagrindinė pareiga apskaičiuoti ir įrodyti patirtos žalos dydį. Šioje nuostatoje nacionaliniams teismams tik pateikiamas žalos dydžio apskaičiavimo metodas ir suteikiama diskrecija tikslinti reikalaujamą įrodinėjimo standartą siekiant nustatyti žalos dydį ir taip sutikti su žemesniu įrodinėjimo standartu, palyginti su tuo, kurio įprastai reikalaujama, kai ieškovams kyla sunkumų tiksliai apskaičiuoti padarytos žalos dydį.

76. Taigi manau, kad ši priemonė tik sustiprina tai, kas, beje, ir taip yra įprasta teismo užduotis nagrinėjant ieškinį dėl žalos atlyginimo, t. y. nustatyti patirtos žalos dydį.

²⁹ Žr., pavyzdžiui, 2017 m. kovo 9 d. Nutarties Nr. 2017-303 dėl ieškinių dėl antikonkurenciniais veiksmais padarytos žalos atlyginimo (JORF, Nr. 59, 2017 m. kovo 10 d.) 12 straipsnio 2 dalį.

³⁰ Žr. Sprendimą *Cogeco* ir 2019 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Otis Gesellschaft ir kt.* (C 435/18, EU:C:2019:1069).

77. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, laikausi nuomonės, kad Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalis galėtų būti laikoma „procesine“ nuostata, kaip tai suprantama pagal tos direktyvos 22 straipsnį, ir, kaip tokia, taikoma tokiam ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kaip nagrinėjamas šioje byloje, kuris, nors ir pareikštas po šios direktyvos ir ją perkeliančių nacionalinių nuostatų įsigaliojimo, susijęs su pažeidimu, kuris baigtas daryti prieš įsigaliojant tiek pačiai direktyvai, tiek nacionalinėms jos įgyvendinimo nuostatoms.

d) Konkurencijos teisės pažeidimais daromos žalos prezumpcija, numatyta Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalyje

78. Dėl klausimo, ar Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalis yra materialinė nuostata, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 22 straipsnį, reikia priminti, kad remiantis šios nuostatos tekstu preziumuojama, jog karteliniiais pažeidimais yra daroma žala. Tačiau pažeidėjas turi teisę paneigti šią prezumpciją.

79. Iš karto pažymiu, kad šioje nuostatoje neapsiribota įrodinėjimo pareigos, susijusios su žalos buvimu, paskirstymu (kuris yra procesinio pobūdžio klausimas); kartu įtvirtinta nugincijama prezumpcija dėl atitinkamu karteliu daromos žalos buvimu, o tai tiesiogiai susiję su konkurencijos teisės normų pažeidėjų deliktine atsakomybe.

80. Šiuo klausimu primenu, kad iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog kiekvienas asmuo turi teisę reikalauti atlyginti patirtą žalą, jei tarp tokios žalos ir pagal SESV 101 straipsnį draudžiamo susitarimo ar veiksmų yra priežastinis ryšys³¹. Žalos buvimas ir priežastinis ryšys tarp šios žalos ir padaryto konkurencijos teisės pažeidimo neabejotinai yra civilinės deliktinės atsakomybės sudedamosios dalys.

81. Šiomis aplinkybėmis manau, kad Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos prezumpcijos tikslas nėra išimtinai įrodomojo pobūdžio. Atvirkščiai, įrodinėjimo našta priskiriant pažeidėjui ir nukentėjusiąją šalį atleidžiant nuo pareigos įrodyti dėl kartelio patirtą žalą arba priežastinį ryšį tarp tos žalos ir šio kartelio, ši prezumpcija tiesiogiai susiejama su civilinės deliktinės atsakomybės priskyrimu atitinkamą pažeidimą padariusiam subjektui, todėl turi tiesioginį poveikį jo teisinei padėčiai. Taigi man atrodo, kad Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalis, visų pirma jos pirmas sakiny, yra norma, glaudžiai susijusi su įmonių, kurios pažeidė SESV 101 straipsnį dėl dalyvavimo kartelyje, deliktinės atsakomybės atsiradimu, priskyrimu ir apimtimi. Remiantis jurisprudencija galima daryti išvadą, kad tokios normos gali būti laikomos „materialinėmis normomis“³².

82. Šiuo klausimu reikia pridurti, kad Teisingumo Teismas nepripažino kitų Direktyvos 2014/104 nuostatų, kurios taip pat glaudžiai susijusios su pažeidimą padariusių subjektų atsakomybės nustatymu, taikymo atgaline data. Pavyzdžiui, Sprendime *Skanska Industrial Solutions ir kt.* Teisingumo Teismas nusprendė, kad šios direktyvos 11 straipsnio 1 dalis, susijusi su įmonių, kurios bendrais veiksmais pažeidė konkurencijos teisę, solidariosios atsakomybės nustatymu, buvo *ratione temporis* netaikoma nagrinėtoms faktinėms aplinkybėms, susijusioms su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, pareikštu po atitinkamo kartelio³³.

³¹ Žr. 2014 m. birželio 5 d. Sprendimą *Kone ir kt.* (C-557/12, EU:C:2014:1317, 22 punktą ir nurodyta jurisprudencija).

³² Žr. 2004 m. liepos 1 d. Sprendimą *Tsapalos ir Diamantakis* (C-361/02 ir C-362/02, EU:C:2004:401, 20 punktą).

³³ Žr. 2019 m. kovo 14 d. sprendimą (C-724/17, EU:C:2019:204, 34 punktą).

83. Be to, kaip pažymėjo Komisija, tarptautinės privatinės teisės srityje yra požymių, patvirtinančių, kad nuostatos, kuriose įtvirtintos tokios prezumpcijos, kaip Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalyje, gali būti laikomos materialinėmis nuostatomis³⁴.

84. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, laikausi nuomonės, kad, priešingai, nei Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalis, tos direktyvos 17 straipsnio 2 dalis gali būti kvalifikuojama kaip „materialinė“ nuostata pagal tos pačios direktyvos 22 straipsnio 1 dalį, taigi Ispanijos teisės aktai, priimti įgyvendinant šią nuostatą, neturi būti taikomi iki šių nacionalinių direktyvą perkeliančių teisės normų įsigaliojimo susiklosčiusiems aplinkybėms, dėl kurių kyla atsakomybė.

85. Taigi, kaip paaiškinta šios išvados 139–141 punktuose, toks aiškinimas nacionaliniams teismams visiškai netrukdo taikyti padarytos žalos įrodinėjimo naštos prezumpcijų, egzistavusių prieš priimant atitinkamas direktyvą perkeliančias nacionalinės teisės normas, kurių suderinamumą su Sąjungos teisės reikalavimais reikia įvertinti atsižvelgiant būtent į bendruosius lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus.

86. Šiomis aplinkybėmis siūlau pateikti tokį atsakymą į trečiąjį prejudicinį klausimą: Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją nedraudžiama nacionalinių perkėlimo nuostatų, priimtų siekiant įgyvendinti šios direktyvos 17 straipsnio 1 dalį dėl nacionalinių teismų įgaliojimų nustatyti žalos dydį, taikyti žalai, patirtai dėl konkurencijos teisės pažeidimo, pasibaigusio iki direktyvą perkeliančių nacionalinės teisės aktų įsigaliojimo, kai nagrinėjamas ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas po nacionalinės perkėlimo nuostatos įsigaliojimo. Tos direktyvos 22 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiama nacionalinės teisės aktus, priimtus siekiant įgyvendinti tos pačios direktyvos 17 straipsnio 2 dalį, kurioje numatyta nugrinčijama karteliais daromos žalos prezumpcija, taikyti pažeidimams, padarytiems iki direktyvą perkeliančių nacionalinės teisės aktų įsigaliojimo, kai nagrinėjamas ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas po nacionalinės perkėlimo nuostatos įsigaliojimo.

C. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

87. Atsižvelgdamas į mano siūlomus atsakymus į antrąjį ir trečiąjį klausimus manau, kad reikia atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą.

88. Pirmąjį prejudicinį klausimą sudaro dvi dalys.

89. Viena vertus, pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, kokios pareigos tenka valstybėms narėms pagal pirminę teisę, t. y. koks yra SESV 101 straipsnio ir veiksmingumo principo poveikis nustatant, ar Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 3 dalis, 17 straipsnio 1 dalies antras sakinyss ir 17 straipsnio 2 dalis taikytini tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje. Taigi kyla klausimas, ar vadovaujantis SESV 101 straipsniu ir veiksmingumo principu Karaliaus dekreto-įstatymo 9/2017 pirmoji pereinamojo laikotarpio nuostata turi būti aiškinama taip, kad Įstatymo dėl konkurencijos apsaugos pakeitimais, susiję su senaties terminais, nugrinčijama kartelio daromos žalos prezumpcija ir žalos dydžio nustatymu, taikytini ieškiniams, pareikštiems

³⁴ Žr. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma II“) (OL L 199, 2007, p. 40; klaidų ištaisymas OL L 106, 2015, p. 80) 15 straipsnio c punktą ir 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma I“) (OL L 177, 2008, p. 6; klaidų ištaisymas OL L 309, 2009, p. 87) 12 straipsnio 1 dalies c punktą.

po to Karaliaus dekreto-įstatymo įsigaliojimo, kaip antai pagrindinėje byloje nagrinėjamam ieškiniui, įskaitant atvejus, kai ieškinys yra susijęs su faktinėmis aplinkybėmis ir sankcijomis iki to Karaliaus dekreto-įstatymo įsigaliojimo.

90. Kita vertus, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo taip pat prašo priimti sprendimą dėl Ispanijos teisės nuostatų, konkrečiai kalbant, dėl su deliktine atsakomybe susijusios nuostatos, kuri yra alternatyvus ieškinių dėl žalos atlyginimo pagrindinėje byloje teisinis pagrindas, suderinamumo su SESV 101 straipsniu ir veiksmingumo principu tuo atveju, jei Direktyvos 2014/104 10 ir 17 straipsniai netaikytini *ratione temporis*.

91. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo pirmos dalies pažymiu, jog veiksmingumo principas negali būti pagrindas reikalauti, kad Direktyvos 2014/104 materialinės nuostatos būtų taikomos atgaline data. Tai prieštarautų bendriesiems teisės principams, kaip antai teisinio saugumo principui. Taigi manau, jog tai, kad Ispanijos teisės aktų leidėjas nusprendė, kad šios direktyvos 10 straipsnį ir 17 straipsnio 2 dalį perkeliančios nuostatos yra materialinės nuostatos, kurios netaikomos atgaline data (beje, šis kvalifikavimas atitinka Sąjungos teisę, kaip buvo paaiškinta nagrinėjant antrąjį ir trečiąjį prejudicinius klausimus), atitinka veiksmingumo principą. Tačiau tie patys argumentai netaikytini tos direktyvos 17 straipsnio 1 daliai, kuri yra procesinė nuostata ir kuri šioje byloje gali būti taikoma nagrinėjamam ieškiniui dėl žalos atlyginimo.

92. Dėl šio klausimo antros dalies iš karto pažymiu, kad Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalyje numatytas draudimas taikyti atgaline data nacionalinės teisės aktus, perkeliančius materialines direktyvos nuostatas, kiek tai susiję su atsakomybę lemiančiomis faktinėmis aplinkybėmis, susiklosčiusiomis iki direktyvą perkeliančių nacionalinės teisės aktų įsigaliojimo, nereiškia, kad valstybės narės negali taikyti savo nacionalinės teisės aktų vadovaudamosi jau egzistuojančiais jų įsipareigojimais pagal pirminę teisę remiantis veiksmingumo principu³⁵.

93. Taigi aišku, kad jei atitinkamoje srityje nėra *ratione temporis* taikytinų Sąjungos teisės normų, kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisėje turi būti nustatyta teisės reikalauti atlyginti žalą, atsiradusią dėl SESV 101 ir 102 straipsnių pažeidimo, įgyvendinimo tvarka siekiant užtikrinti iš šių normų tiesioginio veikimo išplaukiančias asmenų teises, tačiau ši nacionalinė tvarka neturi būti mažiau palanki nei taisyklės, taikomos panašioms ieškiniams pagal nacionalinę teisę (lygiavertiškumo principas), ir dėl jos naudojimas pagal Sąjungos teisę suteiktomis teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sunkus (veiksmingumo principas)³⁶.

94. Šiuo klausimu primintina, kad SESV 101 straipsnis turi tiesioginį poveikį santykiams tarp privačių asmenų ir teisės subjektams tiesiogiai sukuria teises, kurias turi saugoti valstybių narių teismai. Taigi siekiant SESV 101 straipsnio visiško veiksmingumo reikalaujama, kad bet kuris žalą patyręs asmuo turėtų galimybę reikalauti atlyginti ne tik realią žalą (*damnum emergens*), bet ir negautas pajamas (*lucrum cessans*) bei palūkanas³⁷.

³⁵ Žr. Direktyvos 2014/104 11 konstatuojamąją dalį.

³⁶ Žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C 453/99, EU:C:2001:465, 29 punktą), 2014 m. birželio 5 d. Sprendimą *Kone ir kt.* (C 557/12, EU:C:2014:1317, 24 punktą), taip pat Sprendimo *Cogeco* 42 punktą).

³⁷ Šiuo klausimu žr. 2006 m. liepos 13 d. Sprendimą *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 95 punktą).

95. Teisingumo Teismas yra patikslinęs šios jurisprudencijos turinį ir reikšmę, kiek tai susiję su konkrečiais ieškinių dėl žalos atlyginimo aspektais. Taigi, Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad veiksmingumo principas draudžia nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos teisė į visą žalos atlyginimą įgyvendinimas yra „neįgyvendinama arba ją įgyvendinti yra pernelyg sunku“³⁸.

96. Taip pat reikia pažymėti, kad konkurencijos teisės įgyvendinimas viešojoje srityje ir konkurencijos teisės įgyvendinimas privačios šalies iniciatyva turi būti suvokiami kaip priemonės, kuriomis siekiama bendro tikslo – laikytis konkurencijos teisės. Šiuo klausimu pažymiu, kad Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo pripažinta, jog teisė reikalauti atlyginti žalą, atsiradusią dėl konkurencijos teisės pažeidimo, sustiprina Sąjungos konkurencijos taisyklių veiksmingumą ir gali atgrasyti nuo susitarimų ar veiksmų, dažnai – slaptų, galinčių riboti ar iškreipti konkurenciją. Vertinant šiuo požiūriu, ieškiniai dėl žalos atlyginimo nacionaliniuose teismuose gali reikšmingai prisidėti prie veiksmingos konkurencijos Europos Sąjungoje išsaugojimo³⁹. Taigi, nors įgyvendinant konkurencijos teisę viešosios teisės srityje atgrasomasis poveikis pasireiškia konkurencijos institucijų skiriamomis sankcijomis, įgyvendinant konkurencijos teisę privačios šalies iniciatyva šis atgrasomasis poveikis užtikrinamas rizika, kad kartelyje dalyvavusioms įmonėms gali būti pareikšta daug potencialiai nukentėjusių asmenų ieškinių dėl žalos atlyginimo skirtinguose teismuose (ypač kai konkurencijos teisės pažeidimas yra tarpvalstybinio pobūdžio ir apima kelias valstybes nares, kaip nagrinėjamu atveju).

1. Ispanijos civiliniame kodekse numatytos senaties tvarkos nagrinėjimas atsižvelgiant į veiksmingumo principą

97. Teisingumo Teismas yra apibrėžęs veiksnus, į kuriuos reikia atsižvelgti nustatant, ar tam tikra senaties tvarka atitinka veiksmingumo principą. Konkrečiau kalbant, Teisingumo Teismas nusprendė, kad reikia atsižvelgti į visus senaties aspektus, būtent į tokius kriterijus, kaip, pirma, senaties termino trukmė⁴⁰, antra, į tai, ar terminas pradedamas skaičiuoti dar prieš nukentėjusiam asmeniui sužinant apie patirtą žalą⁴¹, ir, trečia, ar termino skaičiavimas gali būti sustabdytas arba nutrauktas⁴².

98. Taigi Ispanijos civiliniame kodekse numatytos deliktinės atsakomybės tvarkos suderinamumą reikia nagrinėti atsižvelgiant į šiuos kriterijus.

a) Senaties termino trukmė

99. Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad senaties termino trukmė negali būti „tokia trumpa, kad, įvertinus kitas senaties taisykles, dėl jos teisės reikalauti atlyginti žalą įgyvendinimas taptų praktiškai neįmanomas arba labai sudėtingas“⁴³.

100. Pažymiu, kad vienu metų terminas, numatytas pagal deliktinės atsakomybės taisykles Ispanijos civiliniame kodekse, yra gerokai trumpesnis nei penkerių metų terminas, numatytas Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 1 dalyje.

³⁸ Žr. Sprendimą *Cogeco* (38–55 punktai) ir 2019 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Otis Gesellschaft ir kt.* (C-435/18, EU:C:2019:1069, 25 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

³⁹ Žr. 2011 m. birželio 14 d. Sprendimą *Pfleiderer* (C-360/09, EU:C:2011:389, 29 punktas).

⁴⁰ Žr. Sprendimo *Cogeco* 48 punktą.

⁴¹ Žr. Sprendimo *Cogeco* 49 punktą.

⁴² Žr. Sprendimo *Cogeco* 51 punktą.

⁴³ Žr. Sprendimo *Cogeco* 48 punktą.

101. Vis dėlto pažymiu, kad, atsižvelgiant į Sprendime *Cogeco* suformuotoje jurisprudencijoje nustatytus kriterijus, reikia atsižvelgti į visus senaties terminui taikomos atitinkamos tvarkos aspektus⁴⁴. Taigi atliekant veiksmingumo kontrolę nepakanka atskirai išnagrinėti tam tikrų nacionalinės tvarkos, taikomos senaties terminui, elementų⁴⁵.

102. Prieš analizuodamas senaties termino skaičiavimo pradžią ir įvykį, nuo kurio jis pradedamas skaičiuoti, pažymiu, kad senaties termino sustabdymo ar nutraukimo klausimas (nepaisant jo svarbos nustatant, ar vienu metų terminas suderinamas su Sprendime *Cogeco* Teisingumo Teismo suformuotoje jurisprudencijoje įtvirtintais kriterijais) nebuvo keliamas šioje byloje. Dėl veiksmų, į kuriuos reikia atsižvelgti siekiant užtikrinti veiksmingumo principo laikymąsi šiuo lygmeniu, remiuosi Teisingumo Teismo analize Sprendime *Cogeco*⁴⁶.

b) „Dies a quo“ apskaičiuojant senaties terminą

103. Jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad Direktyvos 2014/104 10 straipsnis neturi būti taikomas tokiam ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, nacionalinis teismas iš principo privalėtų taikyti vienu metų senaties terminą pagal bendrą deliktinės atsakomybės tvarką, numatytą Civilinio kodekso 1902 straipsnyje, ir nustatyti *dies a quo* senaties terminui skaičiuoti.

104. Šiuo klausimu atsakovės mano, kad Ispanijos civilinio kodekso 1902 straipsnyje numatytas senaties terminas prasidėjo pranešimo spaudai paskelbimo dieną, t. y. 2016 m. liepos 19 d. Kadangi ieškovo ieškinys buvo pareikštas 2018 m. balandžio 1 d., šis senaties terminas buvo suėjęs.

105. Savo ruožtu ieškovas, Ispanijos vyriausybė ir Komisija teigia, kad *dies a quo* laikytina Komisijos sprendimo santraukos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* diena, t. y. 2017 m. balandžio 6 d., o tai reiškia, kad nagrinėjamu atveju nebuvo suėjęs ieškinio dėl žalos atlyginimo senaties terminas.

106. Iš karto primenu, kad Teisingumo Teismas yra pripažinęs, jog pagal veiksmingumo principą reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai, kuriais nustatoma senaties termino skaičiavimo pradžios data, turi būti pritaikyti prie konkurencijos teisės ypatybių ir šios teisės taisyklių, kurias įgyvendina tam tikri asmenys, tikslų⁴⁷. Teisingumo Teismas taip pat yra priėmęs sprendimą dėl įvykio, nuo kurio pradedamas skaičiuoti senaties terminas, ir pažymėjo, jog tam, kad nukentėjęs asmuo galėtų pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, jis turi žinoti už konkurencijos teisės pažeidimą atsakingą asmenį⁴⁸.

107. Šiuos kriterijus taip pat galima aptikti Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 2 dalyje, joje numatyta, kad senaties termino skaičiavimo pradžia taikomos dvi kumuliacinės sąlygos, t. y. viena vertus, konkurencijos teisės pažeidimas turi būti pasibaigęs ir, kita vertus, turi būti žinoma tam tikra informacija, būtina ieškiniui dėl žalos atlyginimo pareikšti⁴⁹.

⁴⁴ Žr. Sprendimo *Cogeco* 45 punktą.

⁴⁵ Žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 81 punktą).

⁴⁶ Žr. Sprendimo *Cogeco* 44–55 punktus.

⁴⁷ Žr. Sprendimo *Cogeco* 47 punktą.

⁴⁸ Žr. Sprendimo *Cogeco* 48, 49 ir 50 punktus.

⁴⁹ Manau, kad toliau pateikiama analizė taip pat yra reikšminga nustatant *dies a quo* tuo atveju, jei tos direktyvos 10 straipsnis turėtų būti taikomas.

108. Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, koks dokumentas – ar pranešimo spaudai paskelbimas, ar sprendimo santraukos paskelbimas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* (ir nekonfidencialios to sprendimo versijos paskelbimas Komisijos konkurencijos generalinio direktorato interneto svetainėje) – gali būti laikomas reikšmingu įvykiu, po kurio galima pagrįstai teigti, kad ieškovas susipažino su informacija, būtina ieškiniui dėl žalos atlyginimo pareikšti.

109. Norint atsakyti į šį klausimą, reikia išanalizuoti pranešimo spaudai dalyką, pobūdį, ypač turinį, ir palyginti juos su sprendimo vadinamoje „Sunkvežimių“ byloje santrauka, paskelbta *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*. Taip pat reikia kelti klausimą, ar egzistuoja galima rūpestingumo, kurį turėtų demonstruoti nukentėjusiosios šalys, pareiga, kiek tai susiję su SESV 101 straipsnio įgyvendinimu privačios šalies iniciatyva.

1) Dėl Komisijos pranešimų spaudai ir sprendimų paskelbimo

110. Pagal Reglamento Nr. 1/2003 30 straipsnį Komisija privalo skelbti sprendimus, kuriuos ji priima pagal šio reglamento 7, 9, 10 ir 24 straipsnius.

111. Komisija laikosi šios pareigos ir *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* skelbia sprendimų, priimtų pagal SESV 101 ir (arba) 102 straipsnius, santrauką visomis oficialiosiomis kalbomis „netrukus“ po jų priėmimo⁵⁰.

112. Komisijos Konkurencijos generalinis direktoratas savo interneto svetainėje taip pat stengiasi „kuo greičiau“ paskelbti sprendimų, priimtų pagal SESV 101 ar 102 straipsnį, nekonfidencialias versijas, net jei, priešingai nei santraukos, sprendimai skelbiami tik proceso kalba. Laikantis pareigos saugoti verslo paslaptis ir konfidencialią šalių informaciją šios viešos versijos paprastai skelbiamos praėjus tam tikram laikui po šių sprendimų priėmimo⁵¹.

113. Primenu, kad šioje byloje Komisijos sprendimas buvo priimtas 2016 m. liepos 19 d. Tą pačią dieną ji paskelbė apie šio sprendimo priėmimą pranešime spaudai, kurį galima rasti jos interneto svetainėje⁵². Paskui, 2017 m. balandžio 6 d., Komisija paskelbė šio sprendimo santrauką *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*. Tą pačią dieną Komisija paskelbė preliminarą nekonfidencialią sprendimo versiją Konkurencijos generalinio direktorato interneto svetainėje.

2) Dėl nuo konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjusiai šaliai tenkančios pareigos susipažinti su informacija

114. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, kyla klausimas, ar potencialiai nukentėjusios šalys, tvarkydamos savo reikalus, turi laikytis tam tikros rūpestingumo pareigos tam, kad gautų būtiną informaciją, leidžiančią joms pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, ir, jei taip, kiek ši rūpestingumo pareiga reikalauja sekti skelbiamus Komisijos pranešimus spaudai dėl pagal SESV 101 straipsnį priimtų sprendimų.

⁵⁰ Žr. Komisijos pranešimo dėl bylų, susijusių su SESV 101 ir 102 straipsniais, nagrinėjimo geriausios patirties (OL C 308, 2011, p. 6) 148 konstatuojamąją dalį.

⁵¹ Žr. Komisijos pranešimo dėl bylų, susijusių su SESV 101 ir 102 straipsniais, nagrinėjimo geriausios patirties 149 konstatuojamąją dalį.

⁵² Žr. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_16_2582.

115. Atrodo, atsakovės teigia, kad turėtų būti reikalaujama laikytis tokios rūpestingumo pareigos atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjai yra įmonės arba patirties turintys specialistai. Šių šalių teigimu, tam tikri dalykai, – pavyzdžiui, sprendimo priėmimo nušvietimas žiniasklaidoje pranešimo spaudai paskelbimo dieną arba tai, kad advokatų biurai, investiciniai fondai ir kiti ekspertai, susiję su panašiais reikalavimais atlyginti žalą, atrodo, pranešė apie galimybę persekioti sunkvežimių gamintojus, – rodo, kad sunkvežimių pirkėjai negalėjo teigti nežinantys apie Komisijos priimtą sprendimą.

116. Taigi, atsakovių teigimu, turi būti laikoma, kad ieškovas sužinojo apie pažeidimą nuo to momento, kai buvo paskelbtas pranešimas spaudai, ir nuo tos dienos turėjo galimybę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo arba bent jau nutraukti senaties terminą išsiųsdamas atitinkamą raštą, kaip, atrodo, padarė kiti sunkvežimių pirkėjai, kurių ieškiniai sunkvežimių gamintojams šiuo metu nagrinėjami Ispanijos teismuose.

117. Neginčiju, jog pranešimo spaudai paskelbimo dieną tam tikri su karteliu susijusioje rinkoje veikiantys subjektai sužinojo apie tai, kad Komisija priėmė tokį sprendimą. Taip pat aišku, kad atsižvelgiant į tyrimo trukmę ir vykstant tyrimui Komisijos išsiųstus pranešimus spaudai (kurie greičiausiai buvo pakartoti daugelio valstybių narių spaudoje)⁵³, taip pat į jų svarbą šių prekių pirkėjams, pagrįsta tikėtis, kad dalis rinkos žinojo apie Komisijos atliekamą tyrimą ir *a fortiori* apie jos priimtą sprendimą.

118. Vis dėlto nemanau, kad egzistuoja bendra nuo konkurencijos pažeidimų nukentėjusių asmenų rūpestingumo pareiga sekti tokių pranešimų spaudai paskelbimą.

119. Žinoma, negalima atmesti galimybės, kad kai kuriuose teismuose ieškiniai dėl žalos atlyginimo pareiškiami paskelbus pranešimą spaudai ar net anksčiau⁵⁴. Tačiau ši praktika (kuri, beje, nėra vieninga atsižvelgiant būtent į valstybių narių taikomus skirtingus požiūrius į momentą, nuo kurio pradedamas skaičiuoti senaties terminas⁵⁵), mano nuomone, nesukuria „rūpestingumo pareigos“, kurios laikydamiesi visi nuo konkurencijos teisės pažeidimų nukentėję asmenys turėtų pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo remiantis šiais pranešimais spaudai.

120. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, negalima daryti prielaidos, kad vien po Komisijos pranešimo spaudai paskelbimo jos interneto svetainėje atitinkamas nukentėjęs asmuo susipažino su visa informacija, būtina siekiant pasinaudoti jo teise pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo. Kaip ir Komisija, manau, kad jei iš potencialiai nukentėjusios šalies būtų reikalaujama pernelyg didelio rūpestingumo, t. y. daugiau nei tai, su kuo ši šalis pagrįstai galėtų susipažinti, būtų pažeista jos teisė reikalauti atlyginti antikonkurenciniais veiksmais padarytą žalą. Taigi

⁵³ Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad 2011 m. Komisija patvirtino, jog atliko netikėtus patikrinimus, vykdydama tyrimą sunkvežimių gamybos sektoriuje (žr. 2011 m. sausio 18 d. informacinį pranešimą „Antritrust: Commission confirms unannounced inspections in the truck sector“, kuris prieinamas tik anglų kalba interneto svetainėje https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_29). Paskui, 2014 m., Komisija pranešimu spaudai taip pat patvirtino, kad išsiuntė pranešimą apie kaltinimus sunkvežimių gamintojams, įtariamams dalyvavus kartelyje (žr. 2014 m. lapkričio 20 d. pranešimą spaudai „Komisija siunčia pranešimą apie kaltinimus sunkvežimių gamintojams, įtariamams dalyvavimu kartelyje“, kuris prieinamas anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis interneto svetainėje https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_14_2002). Vis dėlto šiuose dviejuose dokumentuose nenurodytos nei tyrimo objektu esančios įmonės, nei geografinės rinkos, nei atitinkamos prekės ar pažeidimo trukmė, dėl kurių tuo metu buvo vykdomas tyrimas.

⁵⁴ Thomas, B. ir Aubin, F. leidinyje Amaro, R. *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1-asis leidimas, Briuselis, Bruylant, 2021, „Chapter 7 – Limitation period“, p. 170–172.

⁵⁵ Van Bael & Bellis *Competition Law of the European Union*, 6-asis leidimas, *Kluwer Law International*, 2021, „Chapter 11: Private Enforcement“, p. 1322

SESV 101 ir 102 straipsnių visiško veiksmingumo principas ir teisinio saugumo principas, neatsiejamas nuo senaties termino nustatymo, reikalauja, kad ši rūpestingumo pareiga nebūtų pernelyg griežta asmeniui, prašančiam atlyginti žalą⁵⁶.

121. Galiausiai pažymiu, kad kai kurių valstybių narių teismų jurisprudencijoje, atrodo, daromas skirtumas tarp vartotojų „specialistų“ arba didelių įmonių ir „paprastų“ vartotojų, kiek tai susiję su šia tariama „rūpestingumo pareiga“. Daroma prielaida, kad pirmieji turi didesnę rūpestingumo pareigą nei antrieji ir dėl jos turi sekti Komisijos pranešimų spaudai paskelbimą.

122. Nors būtent nacionalinis teismas turi kiekvienu konkrečiu atveju išnagrinėti, ar nukentėjusio asmens rūpestingumo pareiga įpareigoja jį stebėti konkurencijos bylos eigą tam, kad jis galėtų pasinaudoti teisėmis, manau, kad įtvirtinus tokį skirtumą tarp nukentėjusių asmenų kiltų grėsmė padidinti netikrumą (jau egzistuojantį), kiek tai susiję su SESV 101 straipsnio įgyvendinimu privačios šalies iniciatyva. Kadangi potencialiai nukentėjusių šalių veiklos sritys nėra vienušės, kiekvienu atveju reikalaujamas rūpestingumo laipsnis neišvengiamai priklausytų nuo pernelyg didelio skaičiaus kriterijų, susijusių su konkrečia potencialiai nukentėjusios šalies padėtimi, pavyzdžiui, nuo atitinkamo pirkėjo dydžio, nupirktų prekių kiekio ar apimties, rinkos struktūros, šio pirkimo sąlygų ir kitų kriterijų, kurių įvairovė rodo praktinę sunkumą nustatyti tokį skirtumą. Taigi manau, kad, bent jau kiek tai susiję su pranešimais spaudai ir Komisijos priimtais sprendimais konkurencijos teisės pažeidimų srityje, turi būti nustatyti aiškūs ir nuspėjami kriterijai, susiję su „žinojimu“, kaip antai sąsajos su Komisijos sprendimo santraukos paskelbimu *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* kriterijus (pavyzdžiui, taikant atitinkamą prezumpciją).

123. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad, kiek tai susiję su ieškiniais dėl „follow-on“ rūšies atsakomybės, įtvirtinus sąsajos kriterijų, susijusį su tokia objektyvia aplinkybe, kaip Komisijos sprendimo, kuriuo konstatuojamas šis pažeidimas, paskelbimas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*, kuris yra paskutinis SESV 101 straipsnio įgyvendinimo viešojoje srityje etapas, galima aiškiai, tiksliai ir skaidriai nustatyti momentą, nuo kurio pradedamas skaičiuoti senaties terminas tiek kartelyje dalyvavusioms įmonėms, tiek nuo jo nukentėjusioms šalims. Taigi nukentėjusiosios šalies teisė pareikšti antikonkurencinius veiksmus grindžiamą ieškinį dėl žalos atlyginimo atsiranda tuomet, kai Komisija priima sprendimą, kuriuo konstatuojami šie veiksmai, ir, konkrečiai kalbant, kai jis paskelbiamas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

124. Beje pažymiu, kad, atsižvelgiant į sprendimo santraukos turinį, sunku suprasti, kodėl ši santrauka negali būti paskelbta tą pačią dieną, kai Komisija priima sprendimą ir paskelbiamas pranešimas spaudai. Iš tiesų, priešingai nei nekonfidenciali sprendimo versija, kurios atveju laiko skirtumas tarp sprendimo priėmimo ir jo nekonfidencialios versijos paskelbimo datos pateisinamas būtinybe apsaugoti verslo paslaptis ir konfidencialius šalių duomenis, neatrodo, kad toks poreikis kyla, kalbant apie sprendimo santraukos paskelbimą *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*⁵⁷.

⁵⁶ Žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 punktas).

⁵⁷ Šiuo klausimu pažymiu, kad laiko skirtumas, atsirandantis dėl to, kad sprendimo santrauka paskelbiama *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* praėjus keliems mėnesiams nuo jo priėmimo ir nuo pranešimo spaudai paskelbimo šio sprendimo priėmimo dieną, gali sukurti teisinį nesaugumą, keliantį pavojų veiksmingam ir vienodam konkurencijos teisės taikymui Sąjungoje, atsižvelgiant į valstybėse narėse taikomus skirtingus požiūrius į *dies a quo*.

3) *Pranešimo spaudai ir Komisijos sprendimo vadinamojoje „Sunkvežimių“ byloje turinys*

125. Pirmiausia reikia pažymėti, kad, palyginti su *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* skelbiamų sprendimų santrauka, pranešimuose spaudai paprastai pateikiama ne tokia išsami informacija apie konkurenciją ribojančius veiksmus ir priežastis, dėl kurių jie laikomi pažeidimu.

126. Beje, pranešimai spaudai nėra tiesiogiai skirti šalims, kurioms paskelbta informacija gali būti ypač svarbi, taigi jie nėra skirti tam, kad sukeltų teisinių pasekmių tretiesiems asmenims. Teisinė informacija šiuo klausimu pateikta Komisijos interneto svetainėje⁵⁸.

127. Nagrinėjamu atveju, priešingai nei sprendimo vadinamojoje „Sunkvežimių“ byloje santrauka, kuri buvo paskelbta visomis oficialiosiomis Sąjungos kalbomis, pranešimas spaudai buvo paskelbtas tik šešiomis oficialiosiomis kalbomis⁵⁹. Be to, pabrėžiu, kad jis nebuvo paskelbtas ispanų kalba, t. y. ieškovo pagrindinėje byloje kilmės šalies kalba. Taip pat pažymėtina, kad pranešime spaudai minima asmenų ar įmonių, nukentėjusių nuo aprašytų antikonkurencinių veiksmų, galimybė kreiptis į valstybių narių teismus ir reikalauti atlyginti žalą⁶⁰.

128. Dabar reikia išnagrinėti esminius pranešimo spaudai elementus, leidžiančius nukentėjusiajai šaliai pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo.

129. Pirma, pranešime spaudai nenurodyti konkretūs sprendimo adresatai (patronuojančioji bendrovė ir galimos su sprendimu susijusios patronuojamosios bendrovės nėra išvardytos visos) ir nurodytas ne teisės subjektų, kuriems skirtas sprendimas, oficialus įmonės pavadinimas⁶¹, o tik dalyvaujančių įmonių komerciniai pavadinimai. Atvirkščiai, sprendimo santraukoje išvardyti pažeidėjų pavadinimai.

130. Antra, pranešime spaudai nepateikta pakankamai išsamaus pažeidimo aprašymo ir, be kita ko, nenurodytos konkrečios sunkvežimių kategorijos, susijos su pažeidimu. Jame paprasčiausiai nurodyta, kad pažeidimas susijęs su „vidutiniais“ sunkvežimiais (kurių masė yra nuo 6 iki 16 tonų) ir „sunkiaisiais“ sunkvežimiais (kurių masė didesnė nei 16 tonų), o sprendimo santraukoje patikslinta, kad prie vidutinių ir sunkiųjų sunkvežimių priskirti ir sunkvežimiai be priekabos, ir vilkikai, ir kad sprendimas nesusijęs nei su sunkvežimių aptarnavimu po pardavimo arba kitomis paslaugomis ar garantijomis, nei su naudotų sunkvežimių ar bet kokių kitų prekių ar paslaugų pardavimu.

131. Trečia, pranešime spaudai nenurodyta nei konkrečios pažeidimo, nei kiekvieno juridinio asmens, kuriam skirtas sprendimas, dalyvavimo jį darant trukmės. Jame tik pažymėta, kad pažeidimas „truko 14 metų, t. y. nuo 1997 m. iki 2011 m.“, o sprendimo santraukoje nurodyta tiksli trukmė (nuo 1997 m. sausio 17 d. iki 2011 m. sausio 18 d.), kartu patikslinant kiekvienos atitinkamos įmonės dalyvavimo konstatuotame kartelyje trukmę.

⁵⁸ Šiuo klausimu žr. https://ec.europa.eu/info/legal-notice_lt.

⁵⁹ Pranešimas spaudai buvo paskelbtas vokiečių, anglų, prancūzų, italų, nyderlandų ir švedų kalbomis.

⁶⁰ Visuomenei pateiktos nuorodos į Direktyvą 2014/104 ir į Komisijos konkurencijos generalinio direktorato interneto svetainę, kurioje yra daugiau informacijos apie ieškinius dėl žalos atlyginimo kartelių ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi bylose, taip pat praktinis vadovas, kaip apskaičiuoti konkurencijos taisyklių pažeidimu padarytą žalą.

⁶¹ Vis dėlto pažymėtina, kad, praėjus kelioms dienoms po paskelbto pranešimo spaudai įkėlimo (2016 m. liepos 25 d.) į Konkurencijos generalinio direktorato interneto svetainės skyrių, susijusį su vadinamąja „Sunkvežimių“ byla, įmonių, kurioms buvo skirtas Komisijos sprendimas, pavadinimai jau buvo nurodyti šiai bylai skirtame puslapyje viršuje (žr. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39824). Todėl negalima paneigti, kad asmenys, susipažinę su pranešimu spaudai, galėjo sužinoti sprendimo adresatų tapatybę.

132. Mano nuomone, šie duomenys yra esminiai požymiai, leidžiantys nukentėjusiajai šaliai nustatyti, ar pažeidimas buvo padarytas su ja susijusioje geografinėje rinkoje ir laikotarpiu, kai ši šalis iš tikrųjų pirkto tokio tipo ir modelio sunkvežimius, dėl kurių sudarytas kartelis.

133. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir į pranešimų spaudai dalyką bei pobūdį, ypač į šių pranešimų turinį, mano nuomone, akivaizdu, kad su informacija, leidžiančia pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, nukentėjusioji šalis galėjo susipažinti tik nuo sprendimo santraukos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* dienos.

134. Šiuo klausimu pažymiu, kad, remiantis Ispanijos vyriausybės pastabomis ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui patvirtinus, būtų galima teigti, kad Ispanijos teismai, nagrinėdami pagal Civilinio kodekso 1902 straipsnį pareikštus ieškinius dėl žalos atlyginimo, senaties terminą aiškina taip, kad vienų metų senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo Komisijos sprendimų santraukos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

135. Taigi manau, kad tokioje byloje, kaip nagrinėjama pagrindinė byla, nėra suėjęs ieškinio senaties terminas.

2. Žalos prezumpcija atsižvelgiant į konkurencijos teisės veiksmingumo principą

136. Dėl ieškovo įrodinėjamos žalos pažymėtina, kad įrodinėjama turi būti pagal bendrąją teisę, atsižvelgiant į tai, kad Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalis yra netaikytina, kaip konstatuota analizuojant trečiąjį prejudicinį klausimą.

137. Pirma, pažymiu, jog Reglamento Nr. 1/2003 16 straipsnio 1 dalyje, kuria kodifikuojama Teisingumo Teismo jurisprudencija, visų pirma Sprendimas *Masterfoods ir HB*⁶², numatyta, kad, nacionaliniams teismams sprendžiant dėl susitarimų, sprendimų ar veiksmų, kuriems taikomi SESV 101 ar 102 straipsniai ir dėl kurių jau priimtas Komisijos sprendimas, šie teismai negali priimti sprendimų, prieštaraujančių Komisijos sprendimui.

138. Mano nuomone, tai leistų palengvinti priežastinio ryšio tarp pažeidimo (jau konstatuoto Komisijos sprendime) ir patirtos žalos nustatymą, netaikant Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalies atgaline data.

139. Antra, kaip minėta šios išvados 85 punkte, niekas nekliudo nacionaliniams teismams taikyti žalos įrodinėjimo naštos prezumpcijų, egzistavusių prieš priimant atitinkamas direktyvą perkeliančias nacionalinės teisės normas, kurių suderinamumą su Sąjungos teisės reikalavimais reikia įvertinti atsižvelgiant būtent į bendruosius lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus⁶³.

140. Šiuo klausimu pažymiu, kad pagal Direktyvos 2014/104 11 konstatuojamąją dalį, jei nėra Sąjungos teisės nuostatų (t. y. ir tuo atveju, kuris nepatenka į šios direktyvos taikymo sritį), nacionalinės taisyklės, kuriomis reglamentuojama teisė gauti kompensaciją už žalą, patirtą dėl SESV 101 straipsnio pažeidimo, įskaitant taisykles, susijusias su į šią direktyvą neįtrauktais aspektais (pavyzdžiui, pažeidimo ir žalos „priežastinio ryšio“ sąvoka), turi atitikti veiksmingumo ir lygiavertiškumo principus.

⁶² Žr. 2000 m. gruodžio 14 d. sprendimą (C-344/98, EU:C:2000:689).

⁶³ Žr. Direktyvos 2014/104 11 konstatuojamąją dalį.

141. Tai reiškia, kad nacionalinės taisyklės „neturėtų būti suformuluotos arba taikomos taip, kad būtų pernelyg sunku arba praktiškai neįmanoma naudotis SESV užtikrinta teise gauti kompensaciją“, todėl nacionaliniam teismui paliekama vertinimo ir aiškinimo diskrecija nustatant patirtos žalos dydį⁶⁴.

142. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau pateikti tokį atsakymą į pirmąjį prejudicinį klausimą: SESV 101 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nedraudžiamas toks nacionalinės taisyklės aiškinimas, pagal kurį penkerių metų ieškinio senaties terminas ir paneigiama kartelių padarytos žalos prezumpcija, atitinkamai numatyti Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 3 dalyje ir 17 straipsnio 2 dalyje, negali būti taikomi atgaline data. Vis dėlto pagal SESV 101 straipsnį ir veiksmingumo principą reikalaujama, kad ieškinius dėl žalos atlyginimo reglamentuojančiose nacionalinės teisės aktuose būtų nustatyta, kad senaties terminas pradedamas skaičiuoti tik nuo Komisijos sprendimo santraukos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* dienos.

V. Išvada

143. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Audiencia Provincial de León* (Leono provincijos teismas, Ispanija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. SESV 101 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nedraudžiamas toks nacionalinės taisyklės aiškinimas, pagal kurį penkerių metų ieškinio senaties terminas ir paneigiama kartelių padarytos žalos prezumpcija, atitinkamai numatyti 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo 10 straipsnio 3 dalyje ir 17 straipsnio 2 dalyje, negali būti taikomi atgaline data. Vis dėlto pagal SESV 101 straipsnį ir veiksmingumo principą reikalaujama, kad ieškinius dėl žalos atlyginimo reglamentuojančiose nacionalinės teisės aktuose būtų nustatyta, kad senaties terminas pradedamas skaičiuoti tik nuo Europos Komisijos sprendimo santraukos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* dienos.
2. Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad šios direktyvos 10 straipsnis neturi būti taikomas ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kuris, nors ir pareikštas po šios direktyvos ir ją perkeliančių nacionalinių nuostatų įsigaliojimo, susijęs su faktinėmis aplinkybėmis ir sankcijomis, ankstesnėmis nei šių nuostatų įsigaliojimo data.
3. Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją nedraudžiama nacionalinių perkėlimo nuostatų, priimtų siekiant įgyvendinti šios direktyvos 17 straipsnio 1 dalį dėl nacionalinių teismų įgaliojimų nustatyti žalos dydį, taikyti žalai, patirtai dėl konkurencijos teisės pažeidimo, pasibaigusio iki direktyvą perkeliančių nacionalinės teisės aktų įsigaliojimo, kai nagrinėjamas ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas po nacionalinės perkėlimo nuostatos įsigaliojimo. Tos direktyvos 22 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiama nacionalinės teisės aktus, priimtus siekiant įgyvendinti tos pačios direktyvos 17 straipsnio 2 dalį, kurioje numatyta nuginčijama karteliais daromos žalos prezumpcija, taikyti pažeidimams, padarytiems iki direktyvą perkeliančių nacionalinės teisės aktų įsigaliojimo, kai nagrinėjamas ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas po nacionalinės perkėlimo nuostatos įsigaliojimo.

⁶⁴ Žr. Direktyvos 2014/104 11 konstatuojamąją dalį.